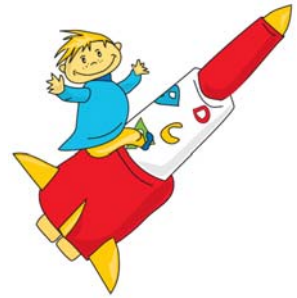

Laan Corpus den Hoorn 300
9728 JT Groningen
Postbus 804
9700 AV Groningen
T (050) 312 00 22
F (050) 312 82 52
E info@ecno.nl
www.ecno.nl

Het Educatief Centrum Noord en Oost (ECNO) is het centrum voor onderwijsdienstverlening in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel.

Conferentie

'TAAL, LEZEN EN REKENEN: WAT WERKT ECHT?'

Donderdag 3 november 2011

9.00 - 16.15 uur

Congres- en opleidingscentrum Meerwold/Hampshire Hotel – Plaza Groningen
Laan Corpus den Hoorn 300 Groningen

Voor wie is de conferentie bestemd?

De conferentie is bestemd voor taal- en rekencoördinatoren, leesspecialisten, interne begeleiders, leerkrachten basisonderwijs, remedial teachers, middenmanagers, ambulante begeleiders en zeker ook voor schoolleiders en bovenschoolse managers.

Er zijn **nieuwe masterclasses** en **nieuwe** workshops.

Wat levert de conferentie de deelnemers op?

De opbrengst voor de deelnemers bestaat uit:

- masterclasses en workshops leveren nieuwe inzichten op
- hand-outs
- na elke inleiding/workshop: concrete adviezen voor de praktijk
- netwerken en ontmoetingen

Wat is de inhoud van de conferentie?

Tijdens de conferentie reiken diverse deskundigen in masterclasses en workshops werkbare, realistische oplossingen aan op het gebied van omgaan met verschillen in het taal/lees/rekenonderwijs. Onderwerpen zijn o.a.:

- begrijpend lezen
- technisch lezen
- woordenschat
- lezen geeft ruimte om verder te leren
- rekenen
- spelling

Kosten

€ 195,- per deelnemer, inclusief materialen, catering en lunch.

HOE ZIET HET PROGRAMMA ERUIT?

De dag begint om 9.00 uur en eindigt om 16.15 uur.

09.00 – 09.30 uur	INLOOP
09.30 – 09.45 uur	OPENING: drs. Fokke de Kok, algemeen manager ECNO en dr. Thoni Houtveen, Lector Leerproblemen aan de Hogeschool Utrecht
09.45 – 10.30 uur	Masterclass 1: De beroepstrots van leerkrachten ligt in de leerwinst van leerlingen, Prof. Dr. W.J.C.M. (Wim) van de Grift, RUG
10.30 – 11.15 uur	Masterclass 2: Opbrengstgericht werken met kinderen met (ernstige) rekenproblemen, Prof. Dr. Hans van Luit - UU
11.15 – 11.40 uur	KOFFIEPAUZE
11.40 – 12.30 uur	Masterclass 3: Begrijpend lezen is denken Drs. Karin van de Mortel - CPS
12.30 – 13.30 uur	LUNCH
13.30 – 14.45 uur	1 ^e serie workshops
14.45 – 15.00 uur	workshopwissel
15.00 – 16.15 uur	2 ^e serie workshops
16.15 uur	AFSLUITING EN DRANKJE

MASTERCLASSES

Prof. Dr. W.J.C.M. (Wim) van de Grift

Prof. dr. Wim van de Grift is hoogleraar onderwijskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en oud coördinerend inspecteur bij de Inspectie van het Onderwijs.

In de masterclass 'Scholen op het pad omhoog' gaat hoogleraar Onderwijs en Onderwijskunde Wim van de Grift in op drie experimenten waarbij leraren na gerichte training en coaching kunnen leren beter in te spelen op de verschillen tussen hun leerlingen. Ze kunnen betere zorg bieden aan zwakke leerlingen en leerlingen beter leren hóe zij iets moeten leren. De leraren die hierin getraind werden, bleken meer leer- winst in technisch lezen, begrijpend lezen en rekenen/wiskunde te boeken bij hun leerlingen dan de leraren uit de controlegroep die niet werden getraind.

"Nederlandse leraren zijn heel goed in het creëren van een schoolklimaat dat veilig en stimulerend is voor hun leerlingen." aldus Wim van de Grift. "Zij zijn ook heel goed in het organiseren van hun lessen en in het duidelijk en gestructureerd uitleggen van de leerstof. In het aanleren van strategieën hoe kinderen iets moeten leren, zijn de Nederlandse leraren een fractie beter dan hun collega's ten zuiden en oosten van Nederland. Als het gaat om het afstemmen van het onderwijs op verschillen tussen leerlingen en het treffen van maatregelen voor zwakke leerlingen, zijn Nederlandse leraren zelfs duidelijk beter dan hun collega's in Vlaanderen en Nedersaksen. Daar mogen onze leraren best trots op zijn. Maar toch ligt in het nóg adequater inspelen op verschillen tussen leerlingen en een nóg betere zorg voor zowel zwakke als excellente leerlingen de belangrijkste opdracht voor de leraren in het Nederlandse basisonderwijs. De belangrijkste vraag is dan ook: Wat kunnen leraren doen om hun invloed op de prestaties van hun leerlingen te maximaliseren?"

Drs. Karin van de Mortel

*Karin van de Mortel is als taal/leesspecialist verbonden aan CPS Onderwijs en Advies Amersfoort. Als projectleider LISBO begeleidt en ondersteunt zij SBO-scholen in de verandering van hun leesonderwijs. Karin van de Mortel is medeauteur van het boek: Lezen...Denken...Begrijpen!
Verder coördineert ze taalpilots zoals de taalpilot van Utrecht: Taal Centraal! en ze werkte als landelijk leesdeskundige voor het PK!*

De masterclass van Karin van de Mortel vertaalt de wetenschappelijke inzichten over de instructie van lezen met begrip naar de dagelijkse praktijk.

CPS hanteert een helder en steunend lesmodel: het Gradually Release of Responsibility Instruction Model (GRRIM), een afgeleide van het directe instructie model. Dit lesmodel wordt nader ingekleurd in de verschillende lesfasen. Achtergrondkennis en woordenschat worden uiteraard gekoppeld aan het lezen van allerlei soorten teksten. Modelling komt aan de orde: het belang van de leerkracht die denkdemonstraties geeft. Deze masterclass verdiept met voorbeelden het begeleid inoefenen. Het wordt duidelijk hoe de leerkracht het denken over de inhoud van de tekst kan stimuleren (Scaffolding). Korte voorbeelden vanuit de praktijk vanaf de onderbouw tot en met groep 8 illustreren de theorie.

Prof. Dr. Hans van Luit

Hans van Luit Universiteit Utrecht, is hoogleraar diagnostiek en behandeling van kinderen met dyscalculie. Hans geeft wetenschappelijk en post-hbo-onderwijs, en voert klinisch en wetenschappelijk onderzoek uit op het gebied van kinderen met rekenproblemen of dyscalculie. Specialisme: problemen met rekenen.

Dyscalculie betekent in feite: specifieke problemen met de 'automaticiteit' bij het rekenen, zonder dat daar een aanwijsbaar geheugenprobleem aan ten grondslag ligt. Kinderen die dyscalculie hebben, hebben veel moeite met rekenen. Ze hebben problemen met de kennis van eenvoudige telrijen (1, 3, 5, ...) en met positionele ordening (weten dat de 1 in 21 een andere betekenis heeft dan de 1 in 18); problemen met het herkennen van rekenkundige symbolen en tekens; moeite met het opstellen en groeperen van getallen bij oplossingen van basisvaardigheden (bijvoorbeeld de opgave $8+5+2$ oplossen door eerst $8+2$ te berekenen en daarna 5 erbij doen); krijgen basisvaardigheden niet onder de knie (ondanks uitvoerige remediëring) en tonen extreme traagheid in het uitvoeren van veel rekenhandelingen (automatisering is een blijvend probleem). In deze masterclass krijgt u handvatten voor diagnostiek en hulp.

Duidelijk is dat de problemen zich al in een vroeg stadium in de ontwikkeling van het kind voordoen en dat de schoolse rekenvaardigheid vanaf het begin in groep 3 achterblijft. In de lezing zal worden ingegaan op kenmerken van probleemrekenaars, in hoeverre rekenwiskunde problemen en leesproblemen (dyslexie) samenhangen, hoe de problemen gesignaleerd en gediagnosticeerd kunnen worden, wat het verschil is tussen rekenprobleem en rekenstoornis (dyscalculie) en hoe op basis van uitvoerige procesdiagnostiek (een standaardrekendiagnostische toets is er niet!) de behandeling van kinderen met rekenproblemen inhoud gegeven kan worden. Uiteraard zal ook stil worden gestaan bij de dyscalculieverklaring en wat ouders en school daar mee kunnen/moeten en het belang daarvan voor de leerling.

WORKSHOPS

Workshop 1 10 Tips voor betere spellingprestaties

Is het mogelijk om het spellingonderwijs te verbeteren, waardoor u minder zwakke spellers krijgt? Ja dat kan! In deze workshop hoort u 10 concrete tips waarmee u de volgende dag al aan de slag kunt om betere spellingresultaten te krijgen. Ook hoort u hoe u die kunt koppelen aan de spellingmethode die u nu gebruikt. De workshopleider heeft methodeanalyses uitgevoerd rond de vraag: Op welke manier gaat een methode om met spelling? Is de op de school gebruikte methode toereikend voor de doelen?

Uitvoerder: *Drs. Cees Hereijgens (CED-groep)*

Workshop 2 Jonge risicokinderen bij rekenen

Effectief rekenonderwijs is geen sinecure. Er worden al jarenlang pogingen in het werk gesteld het rekenonderwijs te verbeteren, maar uit de gegevens van de Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau blijkt telkens weer dat dit niet echt lijkt te lukken. De metingen medio en eind basisonderwijs laten telkens tegenvallende resultaten zien. Het is de vraag hoe dat komt. Wat we weten is dat het fundament voor goed leren rekenen gelegd wordt in het kleuteronderwijs. Daar zal vooral geïnvesteerd moeten worden om ervoor te zorgen dat het verdere rekenen op een sterke basis is gestoeld. Een van de mogelijkheden om dat voor elkaar te krijgen is beter zicht te krijgen op de individuele prestaties van jonge kinderen vanaf 4 jaar. Bij achterblijvende voorbereidende rekenvaardigheid kan dan gericht worden onderwezen. We zullen voorbeelditems en resultaten van de volledig herziene Utrechtse Getalbegrip Toets-Revised (UGT-R) presenteren. Toetsen heeft alleen dan zin als er bij geconstateerde tekorten adequate hulp geboden kan worden. Daarom zullen wij ingaan op de hulp die geboden kan worden, zodat het rekenen in de latere leerjaren gestoeld zal zijn op de adequate voorbereidende rekenvaardigheid van de leerlingen.

Uitvoerder: *Prof. Dr. Hans van Luit (Universiteit Utrecht) hoogleraar diagnostiek en behandeling van kinderen met dyscalculie*

Workshop 3 De kracht van modellen

Leerlingen hebben goede voorbeelden nodig om met succes (resultaat) te kunnen leren. Hoe leest een ervaren goede lezer (leerkracht of leerling) een tekst? Hoe verwerkt hij de inhoud daarvan? In het proces van modellen -hardop denkend voordoen- wordt hiervan een voorbeeld gegeven aan de lerende lezer. De leerlingen krijgen daarmee eigenlijk een kijkje in het hoofd van een 'expert' die uitlegt, voordoet en voordenkt. Daarna kunnen ze gaan oefenen, krijgen ze feedback en worden ze gecoacht. Modelling voorziet leerlingen van talige voorbeelden, van visuele informatie. Ze krijgen structuren, uitgangspunten en ideeën als het ware voorgedacht en aangereikt. Het biedt hen de zekerheid om met zelfvertrouwen, zelfstandig hun vaardigheden toe te passen bij een soortgelijke leesopdracht. De leerkracht modelt de strategieën voor tekstbegrip vanuit de gekozen tekst. De tekst is leidend voor de (leerkracht-) activiteiten. In deze workshop wordt modellen als vaardigheid voorgedaan en geoefend. Filmfragmenten uit de praktijk en een voor modellen ontwikkelde kijkwijzer zijn daarbij ondersteunend.

Uitvoerder: *Drs. Karin van de Mortel (CPS)*

Workshop 4 Leesbeleving en leesplezier

In deze workshop staat de leescultuur van de school centraal.

Wat doen we om het lezen voor leerlingen aantrekkelijk te maken en wat kunnen we (nog meer) doen? Er worden praktische tips geboden om de leescultuur van de school te inventariseren en deze vervolgens op een hoger plan te brengen.

Uitvoerder: *Nineke Kupers (trainer-adviseur ECNO)*

Workshop 5 De goede lezer in het werken met groepsplannen

Wat doe je nu met kleuters die al op AVI 4 of zelfs nog hoger lezen? Hoe zorg je voor goede differentiatie als je met groepen werkt waarin zwakke lezers voorkomen, maar het aantal opvallend sterke lezers de basisschool in aantal overstijgt? Hoe zorg je voor een leesaanbod, waar ook goede lezers worden uitgedaagd om zich te blijven ontwikkelen op het gebied van lezen en ook gemotiveerde lezers blijven tot aan het einde van de basisschool? Hoe zorg je voor continue leesontwikkeling bij de opvallend sterke lezers? Wat betekent dit voor de uitwerking van een groepsplan?

Dit zijn vragen die op de NSV2 twee jaar geleden sterk leefden in het team. Het zijn vragen die op veel scholen leven, in het bijzonder op scholen waar de verschillen tussen leerlingen groot zijn en de groep goede lezers behoorlijk groot is. Hoe ga je hiermee om op schoolniveau en op groepsniveau?

Doe je er niets mee, dan is de kans groot dat deze goede lezers terugvallen of gedemotiveerd raken om te lezen. Je moet er dus wel wat mee als school.

Het vraagt in ieder geval:

- blijvende aandacht voor het vlot en vloeiend lezen,
- het vraagt om een rijk leesaanbod, waarin leerlingen de gelegenheid krijgen diverse teksten te lezen
- het vraagt veel aandacht voor functioneel lezen
- het vraagt om een opbrengstgerichte manier van werken, niet alleen op school- en groepsniveau, maar ook op leerlingniveau.

Rekening houdend met het ontwikkelingsperspectief van de sterke lezers is de NSV 2 in het kader van een 'op-maat-project' aan de slag gegaan met het verbeteren van de kwaliteit van het leesonderwijs in relatie tot het werken met groepsplannen.

De inhoud van de workshop schetst het kader dat de school hanteert voor het 'op-maat-project', de ontwikkelingen die het team het afgelopen jaar heeft doorgemaakt, de initiatieven die al zijn genomen en de initiatieven die voor dit schooljaar staan gepland.

Uitvoerder: *Drs. Yvonne Leenders (Yvonne Leenders onderwijsadvies)*

Workshop 6 95% van de leerlingen leest eind groep 3 AVI E3

Het verbeteren en verhogen van de opbrengsten in groep 3 is wel degelijk mogelijk. Centraal staat in deze workshop: Hoe toe te werken naar 95% van de leerlingen op het niveau van AVI E3?

In deze workshop maak je kennis met een effectieve aanpak om de prestaties bij het aanvankelijk lezen te verbeteren.

Uitvoerders: *Alexander van der Weide (trainer-adviseur ECNO) en Monique Steenwinkel (Intern Begeleider Meester Schabergschool Den Haag)*

Workshop 7 Opbrengstgericht leesonderwijs

We hebben te maken met de opkomst van meetgestuurd/opbrengstgericht onderwijs. Die resultaatgerichtheid heeft gedragsveranderingen tot gevolg van: leerlingen, leerkrachten en de schoolleiding. De school wordt expliciet als een organisatie gezien die iets met leerlingen moet bereiken, maar ook maatschappelijke verantwoording voor haar resultaten moet afleggen. Zonder gegevens te verzamelen is de wens om de leerlingresultaten te verbeteren echter een droom. Bovendien moeten alle geledingen binnen de school met de verkregen gegevens iets doen. In de praktijk gaat het er vooral om dat er meer uit het leerlingvolgsysteem wordt gehaald door toetsgegevens te gebruiken om 'behoefte' op te sporen voor het verbeteren van de resultaten, de ondersteuning van leerkrachten en het verbeteren van het onderwijs.

Bij monitoring zijn vijf stappen te onderscheiden:

1. Verzamelen (toets)gegevens
2. Verzamelen verklarende informatie
3. Interventies
4. Nagaan effectiviteit interventies
5. Trendanalyses

Daarbij zal duidelijk zijn dat monitoring een cyclisch proces in de school moet zijn. In deze workshop veel praktische tips en adviezen.

Uitvoerder: dr. Kees Vernooy (Lector Doorlopende leerlijnen: Effectief taal- en leesonderwijs Hogeschool Edith Stein Twente; School of Education)

Workshop 8 Geef taalgebruik de ruimte!

Het nieuwe referentiekader taal vormt een mooie aanleiding om in deze workshop stil te staan bij de vraag 'wat is goed taalonderwijs?' Het lijkt er soms op dat het taalonderwijs wordt gezien als een vak dat bestaat uit een aantal deelvaardigheden, die je op een programmatische wijze aan alle leerlingen kunt overdragen via een aanbod en directe instructie. De vorderingen worden keurig gevolgd via het afnemen van periodieke toetsen en achter iedere leerling staat na verloop van tijd een getal dat zijn of haar taalvaardigheid uitdrukt. Volgens de workshopleiders zou er veel meer ruimte moeten komen voor een type taalonderwijs, waarin variatie en samenhang de kernwoorden zijn. Goed taalonderwijs zou naast de hierboven beschreven wijze, zoveel mogelijk een plek moeten krijgen in echte (betekenisvolle) contexten. Wij zouden graag zien dat 'taal' niet alleen als vak centraal staat, maar veel meer als een onderdeel van het (gezamenlijk) leren van kinderen. In onze optiek is namelijk het taalgebruik de basis van al het leren. Kinderen die de ruimte krijgen om met elkaar (en met de leerkracht) te praten, te lezen en te schrijven krijgen de ruimte om te leren.

In de workshop gaan we in op hoe je als leerkracht greep kunt krijgen op de kwaliteit van interactie in de klas en hoe dat bijdraagt aan de ontwikkeling van het begrip van leerlingen. De professionaliteit van de leerkracht speelt daarin een centrale rol. We gaan aan de hand van videobeelden samen kijken en praten over de wijze waarop interactie in het hart van goed (taal)onderwijs zou kunnen staan. Na de workshop hopen wij je verrast te hebben over de kracht en diepgang van klasseninteractie en snap je beter hoe de kwaliteit van de interactie ook de kwaliteit van het onderwijs bepaalt. Ook zullen we je meenemen in een nieuwe trend, namelijk op welke wijze Video Interactie Begeleiding (VIB) een rol kan spelen bij het didactisch coachen van leerkrachten.

Uitvoerders: Nienke Veenstra (senior-trainer/adviseur bij het ECNO en als Master School Video Interactie Begeleider (SVIB) gecertificeerd. Tevens is zij als opleider verbonden geweest aan de Master-SEN opleiding leerroute SVIB)

Drs. Albert Walsweer (senior trainer/adviseur bij het ECNO en gespecialiseerd in trajecten met betrekking tot taal & leren. Naast het begeleiden van teams is hij opleider van taalcoördinatoren. Een deel van de week is hij bezig met een promotieonderzoek naar het effect van het veranderingsproject 'Ruimte voor leren'.)

Workshop 9 De fundamenteën van het rekenen

Rekenen tot 100; een belangrijke basis voor het rekenonderwijs.

In groep 3 en 4 wordt een belangrijke basis gelegd voor het latere rekenen. In deze groepen staat het rekenen tot 10, 20 en 100 centraal. Veel van de rekenproblemen die in de bovenbouw gesignaleerd worden, zijn terug te voeren naar een niet of onvoldoende beheersing van het rekenen tot 100.

Welke basale (reken)vaardigheden zijn dan nodig om het rekenen tot 100 goed onder de knie te krijgen? Hoe belangrijk is het hebben van getalbegrip en inzicht in strategieën? Wanneer moeten de verschillende onderdelen vlot (geautomatiseerd en/of gememoriseerd) beheerst worden?

De bovenstaande vragen staan centraal in de workshop. Daarnaast besteden we aandacht aan het belang van een goede instructie, effectief omgaan met verschillen tussen kinderen en veel oefenen op een motiverende manier. Hiermee kunnen veel rekenproblemen worden voorkomen en wordt er een solide fundament gelegd voor het rekenen in de bovenbouw.

Uitvoerders: Margreeth Mulder-Bunk (Senior onderwijsadviseur Bureau Meesterschap Assen)

Workshop 10 Voortgezet ~~technisch~~ lezen

Alle kinderen kunnen gemotiveerde zelfstandige lezers worden als ze daarvoor voldoende tijd en instructie krijgen **en** als we het doel hebben om van alle leerlingen gemotiveerde zelfstandige lezers te maken. Dit doel kunnen we bereiken door het verbeteren van het leesonderwijs op leerkracht- en op schoolniveau en door het vergroten van het veranderingsvermogen van de school. Leerlingen, leerkrachten, schoolleiders en ouders die inmiddels lezen op nummer 1 hebben gezet, genieten allemaal enthousiast van het lezen. De workshopleider gaat in op het verschil tussen scholen die kiezen voor voortgezet lezen en scholen die kiezen voor voortgezet technisch lezen. In de workshop krijgt u een beeld van goed en effectief Voortgezet Lezen. Aan de hand hiervan kunnen leerkrachten, schoolleiders en ib'ers nagaan hoe het bij hen op school is gesteld met het leesonderwijs.

Uitvoerder: *Dr. Thoni Houtveen (Lector Leerproblemen aan de Hogeschool Utrecht)*

INSCHRIJFFORMULIER

U kunt het ingevulde formulier per post sturen of faxen naar:

ECNO, t.a.v. Siv Witt, Postbus 804, 9700 AV Groningen of faxnummer: 050 312 82 52

Ik geef mij op voor de Conferentie:

'Taal, Lezen en Rekenen: wat werkt echt?' op 3 november 2011

Ik volg graag de volgende workshops:	Workshoprondes			
	13.30 – 14.45 uur		15.00 – 16.15 uur	
Workshop nr.	voorkeur	reserve	voorkeur	reserve
1.	0	0	0	0
2.	0	0	0	0
3.	0	0	0	0
4.	0	0	0	0
5.	0	0	0	0
6.	0	0	0	0
7.	0	0	0	0
8.	0	0	0	0
9.	0	0		
10.	0	0	0	0

Naam ..... m/v

Adres .....

Postcode / Woonplaats .....

Telefoon ..... E-mail .....

School / organisatie .....

Adres school .....

Postcode / Plaats .....

Telefoon ..... E-mail .....

De factuur ter betaling van de inschrijfkosten kunt u sturen naar mijzelf mijn werkgever

INSCHRIJF- EN BETALINGSVOORWAARDEN

Betaling

De kosten ad € 195,- dient u binnen 30 dagen na ontvangst van de nota te voldoen.

Annulering

Annulering door de deelnemer is uitsluitend mogelijk tot uiterlijk vier weken voor de conferentiedatum. Bij annulering is een opzegvergoeding van 10% van de inschrijfkosten verschuldigd.

Uiteraard is vervanging door een andere deelnemer mogelijk. Wilt u dit dan wel tijdig aan ons doorgeven?

Datum ..... Handtekening* .....

* Hiermee verklaar ik akkoord te gaan met de inschrijf- en betalingsvoorwaarden.